

ФИНСКО СЛИКАРСТВО

Историја модерне финске уметности почиње отприлике 1890-те године. Од тог времена, јер се уметност у Финској дотада користила претежно националним темама, за своје изражавање. Неколицина финских уметника открива нови европски стилски правац интернационалних размера и покушава да своје старе финске теме изрази тим новим средствима. То уједно представља и први покушај Финаца да се служе најновијим идиомима у исто време кад и њихови далеко познатији савременици у великим уметничким метрополама. Уметност се у Финској дотада користила претежно националним темама као средством изражавања.

С обзиром на то да Финска има периферни географски положај, да је уз то слабо насељена и да све до 1917-те године није стекла потпуну независност сасвим је разумљиво што је постојао временски расцеп између финске уметности и нових и важних уметничких идеја из нпр. Француске и Немачке.

Ипак, вредан помене је видни утицај групе финских уметника на интернационалном тлу у периоду задњих 80 година, нарочито архитеката и дизајнера. Alvar Aalto i Tapio Wirkkala добијају таква интернационална признања каква до тада није добио ниједан фински уметник. Култура из које су они израсли почела је да ствара једну нову уметничку генерацију која обећава карактер и оригиналност.

Није прикладно овде расправљати о томе зашто би архитектура и примењене уметности могле да имају још већег успеха у иностранству. Разлози за то су без сумње економске и социјалне природе.

Важније је питање у којој мери модерно финско сликарство поседује индивидуалност и идентитет са целокупном уметношћу, и да ли се уметници о којима је реч у овој студији ослањају на посебну финску културну традицију, или су само изванредно талентовани сликари, случајно рођени у Финској?

Ја сам одувек био мишљења да постоји неки одавном оформљени фински карактер, који залази у уметност, иако се моја првобитна наслеђивања заснивају на ограниченом личном искуству.

Када сам 1949. по први пут посетио Шведску и Финску — упознат површно само са Сибелусовом музиком — посетио сам Национални музеј у Стокхолму. Без посебних знања о скандинавском сликарству посматрао сам галерију 20-тог века. Посебан утисак на мене оставила су два уметника. По стилу су се потпуно разликовали, али су били исти по успеху њиховог квалитета и индивидуалитета.

Купио сам каталог и сазнао да су та два уметника били Тико Салинен и Хелена Шјерфбек. Овај први утисак који се од тада модифицирао, остао је у век у мени.

Охрабрујуће је наћи потврду лично обојене реакције једног странца у мишљењу водећег финског стручњака.

Професор Сакари пише: „Фински уметници имају своју сопствену традицију која је слична било којој другој земљи по својој јединствености и снази уметност... Трагови наше народне уметности пружају се на све стране. **Наша уметност се заснива на захтевима лепоте и неопходности националног карактера.** Зато је финска уметност имала у већој мери национални развој него што је то био случај у било којој европској земљи, црпећи своју унутрашњу снагу из народа“. Без сумње је финско сликарство имало и других утицаја осим сопствене традиције. Најбоља уметничка дела задњих деценија настајала су из синтезе интернационалних стилских елемената и домаћег тла.

Иако се финска култура данас углавном убраја у скандинавску или западну, не сме се заборавити да су и финска и скандинавска култура трпеле утицај источне културе, што је симболично представљено двема катедралама у Хелсинкију. То су бела неокласицистичка лутеранска црква и црвена руска црква саграђена од опеке и са златним куполама. Професор Јарл Нелен је дао карактеристику Финске рекавши: „Наша земља је продукт мирне и плодне размене између шведских, финских и западноевропских елемената са једне, и руских и византијских са друге стране“.

У периоду од средњег до 17-тог века у визуелној уметности доминирају два изражајна правца: народа и духовна уметност. Ова два правца су веома често залазила један у други. Најбољи пример њихове изражајне снаге даје пећинско и зидно сликарство у периоду од 14-тог до 16-тог века. Узори су долазили из Немачке, преко Шведске, а до-

маћи уметници су их копирали са наивношћу која је истовремено имала и шарма и вредности. У време реформације црквена уметност доживљава свој крај. Негује се само у неким северним областима.

Развој уметности у 19-том веку иде упоредо са развојем самосвести и националног осећања. Године 1809. Финска се одваја од Шведске и постаје велика војводина под руском врховним влашћу. Као у Европи, и у Финској долази до развоја националних и патриотских тенденција. Типично за нове интересе на финском културном тлу биле су фолклорне збирке Елиаса Ленрата, на основу којих је он компоновао национални епос „Калевала“, изведен 1835. У то време Хелсинки постаје главни град уместо дотадашњег Туркуа. Међутим, Турку остаје и даље научни и културни центар. После разорног пожара у Туркуу, године 1826. Хелсинки постаје и научно-културни центар земље.

ПАРТИЗА
ОКТОБРА

Године 1846. оснива се финско удружење ликовних уметности, које је сопствену сликарску школу имало тек после две, а збирку уметничких радова тек после седамнаест година. Турку је већ 1830. имао своју сликарску школу која је на почетку била повезана са тадашњим ликовним удружењима. И поред велике активности ниво сликарства је једно време остао на ниском ступњу. Постепено, нови покушаји много обећавају, као нпр. неговања романтичних тема и слика из обичног живота са домаћим мотивима. Сликари који су се школовали у Стокхолму, почетком века завршавају студије. Средином века центар финских уметника бива из Стокхолма премештен у Диселдорф. У то време Диселдорф постаје највећа интернационална уметничка метропола, позната по својој уметничкој академији на којој се неговао стил романтичног и често сентименталног реализма. У северној Европи је ова метропола била веома омиљена и вршила је дуго времена значајан утицај на норвешке сликаре.

Вернер Халмберг (1830 — 60) је био први Финац који је тамо отишао. Он је без сумње био најталентованији сликар 19-тог века. Оставио је за сабом дивне, идеалистичке слике предела, које су у Диселдорфу и у његовој отаџбини наилазиле само на дивљење. Поједини сликари су одлазили у Француску као на пример **Адолф фон Бекер**. Иако његове слике из свакодневног живота не изгледају много другојачије од слика његових пријатеља из Диселдорфа, мора се признати да су његова знања о француској уметности вршила значајан утицај на његове ученике, што је довело до нове оријентације младих уметника. Седамдесетих година 19-тог века, уместо Диселдорфа, Париз постаје водећа уметничка метропола.

Најпознатији фински уметник у то време је **Алберт Еделфелт** (1854 — 1905). Париз је био центар у коме је он деценијама стварао. Значај његовог дела огледа се у техничкој савршености и ширини тема, што се до тада није могло

видети у финској уметности. У његовим најбољим радовима јасно се види утицај Манеа, као нпр. у скици за портрет Луиса Пастера, или у великој слици „Цвећњаци Луксембурга“ са веселом атмосфером типичном за француско »PLAIN-AIR« сликарство. Алберт Аделфелт слика јасним пастелним бојама сцене из сеоског живота или рибарске идиле, које су у то доба биле веома омиљене. У његовим каснијим радовима могу се наћи и примери зидног сликарства. Култивисаност и интелигенција његове личности доприносили су томе да његово име буде познато и изван граница Финске. Може се чак рећи да је он, као ниједан фински уметник, одредио правце европског сликарства.

ГРАФИКА

Графика, која у 19-том веку напредује, стиче стварни квалитет тек деведесетих година. До тада се за њу могло рећи да припада више аматерској уметности. Мотиви су углавном фински предели и историјске сцене. Први рад ове врсте изложен је у Хелсинкију 1837. а урадио га је П. А. Крунскопф (1805 — 1852). Квалитет графике далеко заостаје за сликарством. Тек ће наредне генерације успети да ову врсту уметности подигну на значајнији ниво.

Развој финског сликарства од 1960-те

Шездесете године представљају веома значајно време за развој сликарства и графике у Финској. Ова деценије се, наравно, не може одвајати од претходне, али се слободно може тврдити да има посебне карактеристике. У то време долази и до развоја апстрактне уметности, која добија значајно место од 1960. године, када се у Хелсинкију одржала изложба на којој су излагали уметници из Париза, Шпаније, Италије.

У савременом сликарству се осећа квалитативни напредак. Предност добија фантастични, суреалистички правац. Многи уметници који долазе из Туркуа стоје под утицајем традиције Меркилеа, али и кретања у свету играју значајну улогу.

Кауко Летинен (рођен 1925) и **Алпо Јакола** (рођен 1929) су два изузетно надарена и оригинална савремена сликара, чији се стил може сврстати између експресионизма и суреализма. За време читавог свог рада Летинен је био ближи париској сликарској школи. Значајан утицај на њега извршио је и Пабло Пикасо. И поред тога остаје очуван његов индивидуални стил. У његовим сликама наилазимо на читав један свет несвакидашњих личности које зраче живахношћу, иако су попримиле форму средњег века. Летиненове слике остављају незабораван утисак јер је он у стању да на фасцинирајући начин меша материјале и технике. „Пролеће“ је слика из његовог најзрелијег периода, пуна је живости и природности, а из свега тога зраче дивљина,

бес и, на крају, хумор. Његове слике увек изазивају. Летинен се бавио илустровањем књига са фантастичним орнаментима и радио је слике урезане у камену за старе викторијанске албуме.

Оно што задивљује код Летинена и што доприноси да његови радови буду фасцинирајућег квалитета, то је његова уметност да обједини народност, необузданост и цивилизованост, и његова несвакидашња снага проналажења новог која изгледа непрестано зрачи из њега.

Алло Јакола поседује такође велику природну креативност. У својим раним сликама приказује суреалистичке сцене и често нагиње необичним конструкцијама и великим сликама у уљу. Он је успео да споји своју наклоност ка примитивним ритуалима са чврстим и досетљивим хумором. Ова карактеристика долази до изражаја у једној врсти монтаже — „Деца с југа“. У „Прстима судбине“ преовладава утисак снажног и гротесног примитивизма над хумором. Све слике Алпа Јаколе су израсле из дубоких емотивних стања, и то је уједно њихова основна, заједничка карактеристика.

Значајан сликар из ове генерације и **Линовара**. И он почиње у суреалистичком стилу. Позната слика из тог периода је „Мирни живот са катедралом“, где једна шиваћа машина, планински врхови и катедрала сачињавају пејзаж.

Јухани Хари, млади, суреалистички сликар има сасвим посебан стил. У „Хермесу Трисмегистосу“ појављује се само глава слабуњаве девојчице у отвору неког музичког инструмента по којем гмижу инсекти. Прљавим бојама изражава се мртво и путо стање, али се привлачна снага коју имају слике ове врсте не може оспорити.

Јако Сиренер, који је данас експресионистички сликар, радио је педесетих година готово само апстрактно. Године 1962. проналази у свом чудноватом „Горзу“ нови сопствени стил. Масивни и скоро изгубљени делови тела не остављају утисак да су од меса. Овај утисак се појачава суптилним и повученим бојама. Следећих година Сиренер настоји да повуче фигуре што више у осенчену атмосферу и тако их удаљи од боја. Под утицајем другог студирања у Италији његове фигуре личе понекад класичним склуптурама, али имају у себи увек нешто претеће и мрачно. Томе одговарају и боје.

У подручју графике наилазимо на многе добре савремене уметнике. Све теме нагињу ка суреалистичком и сатиричном. **Симо Ханула** је значајан сликар тог правца. После своје прве фазе у којој су се преплитале сатире и фантазија, окреће се визионистичком стилу у којем љу-

дска природа бива потиснута од стране неке моћне супер — природе. У погледу линеарне комбинације развио је велику сензитивност, чиме слике и фигуре добијају велику изражајну моћ. Његови пејзажи са рушевинама и просторне фантазије имају често апокалиптични карактер (као у слици „Бом“).

Ајно Ахонен (рођен 1941.) се специјализирао у бакропису. Његове фигуре су се најпре кретале у неком савсвим чудноватом простору, а у каснијем раду се окренуо више сатири.

Раимо Канерва припада брилијантним младим графичарима. Његов рад се заснива на контрастима облика и боје и одстрањивањем баналних предмета поп — културе, што постиже изражајним и духововљеним знацима.

Поп-арт је такође извршио значајан утицај на остале финске уметнике. Они су, уствари, обрађивали поп — елементе и прихватили уметничко решење „анти — арта“.

У новијим сликама **Еска Тиронена** (рођен 1934) налазе се елементи који имају много заједничког са „анти — артом“, али који се ипак нису даље развијали. У његовим ранијим радовима преовладава експресионистички пејзаж, док се касније све више окреће проналажењу форме. У снажној концепцији приказује фигуре у свакодневном раду и свакодневним околностима. Слика „Драма свакидашњице“ је у супротности са фигуративним начином приказивања и има у већој мери апстрактну форму. У својим последњим сликама знатно се приближава по — реализму. Боје Еска Тиронена су једноставне, неутралне и сличне односу црног и белог на фотографијама.

Међу младим уметницима овог правца познат је и **Харо Коскинен**, који је раније био близак ортодоксном поп — арту, мада га је од правих поп — уметника делила сатирична црта у његовим делима. Орнаменти су били значајни мотиви који су одређивали композицију његових слика малог формата, јасних и бескомпромисних боја. Једна од његових најбољих слика била би „Моја отаџбина и њени ратни инвалиди“. На слици су приказане четири људске главе. На свакој од њих недостаје по један орган, на чијем месту се налази финска заставица — неуобичајени допринос савременој историји.

У области савременог сликарства 60-тих година доминирају углавном нова имена. Развија се правац наглашене апстрактне уметности, где се обрађује форма и текући проблеми (потпуно свеједно реални или иреални). Овај правац је налазио много присталица међу младим уметницима.

Сам Вани је дао пресудне акценте тој новој генерацији. Он важи за духовног вођу овог правца, чак и данас, када је контакт са интернационалним уметничким тежња-

ма ближи и када су уметници у ситуацији да лакше приме утицаје других праваца. Његовим именовањем за члана финске Академије, 1964. апстрактна уметност је добила и официјелно признање.

Млади уметници који побуђују веће интересовање су и Винијеви ученици, као на пример **Бломштед**. Он даје поп — арту један сасвим посебан начин изражавања, тако што реалним светлосним елементима даје утисак покретљивости. Кретање и мировање су основни елементи његових слика.

Међу добрим уметницима у Финској су и многи апстрактни сликари који се нису везали за одређена правила. Познатији уметници су **Лукандер** и **Стениус**. Они су педесетих година развијали своју лиричку апстракцију. **Анита Лукандер** се посебно усредредила на област зидног сликарства. **Арно Салосна** је млади сликар који је радио колаже. Већина његових слика мањег формата рађена је воденим бојама.

Досад смо видели да су се млади уметници служили различитим средствима што је доприносило да се смање границе између сликарства, графике и скулптуре. Скадинавске земље, међу њима и Финска, пружиле су значајну потпору савременим уметницима. Иако је законом, пропорцијално потребама био одређен и број уметника, удружења уметника су радила веома активно.

Иако се не може с правом говорити о некој посебној „финској школи“, ипак се може рећи да се педесетих година у сликарству осећао велики утицај националних и регионалних обележја. Финска уметност се задњих година самостално развијала, што се нарочито огледа у повезаности прогресивних и народних елемената. Најбољи пример за то имамо у области примењене уметности и скулптуре, где се уметници, ослањајући се на дугу традицију, служе таквим материјалима као што су дрво и гранит. Ни сликарству и графици се не може одрећи домаћа традиција. Много година су уметници следили финску традицију, обрађујући теме из прича и легенди финског народа.

ПРЕВЕЛА И ОБРАДИЛА
Гордана Тимотијевић